

JAARBOEK

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt”

TE

AMSTERDAM

X. 1923.

AMSTERDAM

JOHANNES MÜLLER

1923.

Herinneringsmedailles op het Regeerings- jubileum van H. M. Koningin Wilhelmina

in uitvoering bij de Edelmetaalbedrijven.

[Voordracht gehouden op de voorjaarsvergadering van het Koninklijk
Nederlandsch Genootschap voor Munt- en Penningkunde
te Breda].

Het jubeljaar 1923 was nog niet eens begonnen, toen wij enkele journalisten uitnoodigden ten onzent te komen om de medaille van WIENECKE in oogenschouw te nemen. Wij spraken toen van «de medaille» omdat wij noch vermoedden, dat WIENECKE behalve deze algemeene medaille nog een speciale medaille voor Amsterdam zou ontwerpen voor ons, noch ook, dat WIENECKE Nederland in den jare 1923 gelukkig zou maken met een rijken oogst van scheppingen, waarin het portret van H. M. de Koningin en de door iedere fatsoenlijke conventie met een regeeringsjubileum verbonden symbolen en allegoriën wederkeeren als niet al te talrijke tooneelspelers, welke door herhaaldelijk verschijnen den indruk maken eener groote menigte.

Welnu, men kwam en zag de algemeene medaille welke ik U thans, hoewel U natuurlijk dit stuk reeds herhaaldelijk gezien zult hebben ¹⁾, toch verzoek nogmaals aandachtig te beschouwen en wel in vergelijking met

¹⁾ Zie plaat II no. 4

het oude en nieuwe gulden-ontwerp van WIENECKE'S hand alsook met het ontwerp van de voorzijde van den Amsterdamschen penning.

In deze vergadering hoef ik uitteraard niet stil te staan bij de opmerking, dat de eenvoudige eischen van muntcompositie in de algemeene medaille het meest in acht zijn genomen. Men heeft hier m.i. te doen met een der meest geslaagde ontwerpen van WIENECKE'S hand uit den laatsten tijd, waarin hij overigens mischien wat al te ijverig is.

Deze kop, welke met behoud der gelijkenis zeer fijn geïdealiseerd is, herinnert aan PANDER'S vergeestelijkte portretten en is in zijn monumentalen stand in den cirkel een klassiek voorbeeld van muntbeeldenaar — ongetwijfeld belangrijker dan de keerzijde dezer zelfde medaille. Immers daarin kunnen noch vinding noch verwerking der motieven op bijzondere aandacht aanspraak maken. Eén hoedanigheid heeft deze zijde echter, een hoedanigheid, welke voor een algemeene herinneringsmedaille moeilijk te hoog kan worden aangeslagen, dat is, zij is duidelijk door haar onmiddellijk herkende symbool, ja maar duidelijk vooral door haar opschrift en de eenvoudige strekking daarvan. Deze deugd kan men in de keerzijde van den Amsterdamschen penning ¹⁾ moeilijk prijzen, welke medaille ons trouwens in een geheel andere sfeer brengt. Immers terwijl wij in de algemeene medaille een zeer duidelijken en sterken invloed merken van die decoratieve richting, welke men de constructieve der medaille zou kunnen noemen, brengt de Amsterdamsche penning ons onmiddellijk

¹⁾ Zie plaat II no. 2

herinneringen uit de Fransche school. Waarmee allerm minst bedoeld is, dat hier een of ander Fransch voorbeeld gevolgd zou zijn. Voor zoover er van een voorbeeld sprake is — voor de letters van de voorzijde namelijk gaan we veel verder terug en overigens kan ieder modern-criticusgeweten gerust zijn: met de oorspronkelijkheid is het in orde.

Edoch de gedachte om een profiel van de stad Amsterdam aan te brengen op de wijze als U dat ziet op de gietmedaille en de 60 mM. medaille onderstelt de school wier aanhangers de reductiemachine tot wel wat al te groote vrijheden van compositie verleidde.

Voor al de keerzijde dezer Amsterdamsche medaille is weer eens voor de zooveelste maal het bewijs over welk een buitengewone en verfijnde vaardigheid in het modelleeren van detail en perspectief WIENECKE beschikt. De behandeling der apocalyptische klokken baaiert is van een weergalooze modelleertechniek, welke ons echter wel even het Horatiaansche «*neque ars sine divite vena*» in de gedachte roept.

Gansch anders is de indruk welke de Haagsche medaille maakt ¹⁾. Reeds de eerste aanblik toont, dat wij hier het werk hebben van kunstenaars, die zich niet uitsluitend noch ook in de eerste plaats op de medaille toeleggen — een omstandigheid waarover we dan echter ons slechts kunnen verheugen. Immers het is een der aantrekkelikheden onzer hedendaagsche medaillistiek, dat juist geenszins uitsluitend de opgaven welke de medaille als zoodanig stelt als daar zijn cirkelvulling, verhouding van relief en fond, massaver-

¹⁾ Zie plaat II no. 3.

deeling ten opzichte van diameter enz. enz. gesteld en opgelost worden, doch dat daarnaast onze beeldhouwers met geheel andere waarden ons verrijken. Treft ons in DUPUIS' Koningin vooral het majesteitelijke, die vorstelijk voorname houding van het hoofd en de koninklijkheid van het profiel waartegenover met de beheersching, die den meester kenmerkt, al het andere bescheiden terug is gehouden, in de door LUGEN-HOUSZ geboetseerde keerzijde waardeeren wij vooral de weeke toets, waarmee de lauwerkrans en de vogel in het schild zijn behandeld.

Wat zulk een medaille ons geeft en niet geeft, we zien het misschien het best, wanneer we er de gietmedaille van VAN GOOR naast leggen, van dezen, die de medaille kent als die «oude van de zee» bij HOMERUS zijn diepten en geulen. Op het eerste gezicht zal men misschien denken: ziedaar het gewone conventioneele apparaat: wapen, oranjeboom en tuin, pijlenbundel. Ja, ja. Maar er is een kenner van zingen en zeggen in de oudheid geweest, die de uitspraak deed: «Dat is goed geschreven, wat door zijn verband aan oude waarden nieuwen zin weet te geven». En bekijkt men dezen penning even aandachtig dan ziet men hoe hier het licht met de schaduw, de schaduw met het licht speelt, hoe hier in de veelheid der verwerkte gegevens een klaarheid is, hoe ze gemakkelijk te overzien zijn en vooral hoe'n rust het geheel heeft — het evenwicht van elkaar vangende spanningen en U zult het met mij eens zijn, dat er een weten en een kunnen in is verwerkt, die de uitspraak wettigen dat er in de vijftwintig jaren van de regeering van Koningin WILHELMINA allerminst is stilgezeten op dit gebied.

Onmiddellijk hiernaast moeten we nu eens de Brabantsche medaille leggen. Immers is er sterker tegenstelling denkbaar in zekeren zin dan tusschen de compositie van den man, wiens geheele leven aan de medaille gewijd is en de schepping van den schilder-teekenaar wiens eerste medaille wij hier zien, tusschen hem, die in de heraldische taal spreekt met al de reserve en toch ook al de zuiver omschreven bepaaldheid daaraan eigen, en den minnaar van Brabant en de Brabanders, die het volk ziet in zijn humor en zijn deels kinderlijke, deels romantische, deels schelmsch spottende liefde voor, aanhankelijkheid aan de overlevering én het gemis aan ontzag daarvoor, den man die het Brabantsche land ziet in het waas van een poeierenden zonnenevel, zoo droomerig mooi?

Het wil mij voorkomen, dat geen der herinneringspenningen zoozeer de meelevende volksziel en het meelevende met de volksziel uitdrukt als deze penning voor het Zuiden, dat ons heden zoo gastvrij ontvangt.

Tegenover alle de vorigen staat VAN DER HOEF, de zoeker naar nieuwe waarden en ongegane wegen, die daardoor met ongekeende vondsten weet te verrassen. Want al moge de voorzijde zijner zeshoekige Indische medaille ¹⁾ weliswaar fraai van grondlijn-constructie, doch in detailuitwerking wat te druk en te weinig monumentaal niet het gelukkigste zijn, wat hij den laatsten tijd bracht, de keerzijde dier zelfde medaille is een vondst, een bereiken van zeer hooge orde. Waardeert de kenner van het Hindoesche Oosten hierin dat de kunstenaar de ziel van het ornament

¹⁾ Zie plaat III no. 4.

heeft weten te vertolken, niet slechts lijntjes heeft gevolgd, wij die met onze oogen van nu kijken, wij zien in dezen bouw van de ornamentmassa in zijn zeskantige omsluiting een kunstenaarsdaad van groote beteekenis. En wisselend als deze tijd, brengt ook deze zoon van het heden in de keerzijde van zijn gietmedaille een schepping waarin alles evenzeer beweegt, als het in de Indische medaille tot strakke strengheid gebonden is, waarin de toevalslichtjes van den bewogen ondergrond, waarin het vrij en los uitwaaiende van het lijnenspel even overtuigt de schoonheid van het ongebondene uitjubelen als de tot tijdlooze rust bezonken beelding van den wenschboom herinnert aan den dichter die zei: *Je hais le mouvement qui déplace les lignes*. Men verwijt wel eens de kunst van het heden dat er te veel in geredeneerd wordt — misschien deels te recht.

Maar ter verontschuldiging kan dan toch ook dienen dat wie het streven en woelen van onzen tijd meeleeft, voor ernstige vragen van zelfbezinning komt te staan, vragen die de rasechte kunstenaar slechts in zijn kunst kan uitdrukken en beseffen zooals we in de boven gekenmerkte werken van VAN DER HOEF de neiging tot de uiterste zelfbeheersching en het uitleven van al de lokkende mogelijkheden in beeld zien herschapen, waarnaast de blijde lach van den zoeker naar bezinning, die uit zijn werk wordt gehaald door zijn spelende kinderen, voor wie kleurige schijn en blijde klank, herautentooi en vaandelwapperen zoo onomvatbare vreugde verkonden.

Tenslotte nog een enkel woord over een ontwerp, dat nog niet is uitgevoerd en dat ik U nog alleen in

teekening kan toonen, doch dat ik U niet onthouden mag, omdat deze schetsen van CAREL BEGEER voor allen, die het werk van dezen in vele richtingen be- gaafden en daardoor helaas ook naar vele zijden in beslag genomen ontwerper kennen, de zuivere voort- zetting is van de lijn, die door al zijn vorige werk loopt, de lijn die leidt naar de kracht en den eenvoud, naar den rijkdom van licht en massawerking, men zou bijna zeggen kleurwerking en den grootschen bouw die den eersten bloeitijd der penningkunst zoo'n steeds weer lokkenden toover geeft.

Deze medaille werd niet uitgevoerd. Wel is nog voor Rotterdam een penning vervaardigd, waarvan de voorzijde de beeldenaar der algemeene medaille van WIENECKE vertoont, met als randschrift: WILHELMINA KONINGIN -en met gezicht op den St. Laurenstoren op de keerzijde. Bovendien zij vermeld de penning voor Nijmegen, geslagen op initiatief van ons mede-lid Dr. EVELEIN, Directeur van het Rijks Museum KANN, waar- van de voorzijde eveneens de beeldenaar der alge- meene medaille vertoont, ditmaal met randschrift: WILHELMINA REGINA. De keerzijde, gemodelleerd door C. J. VAN DER HOEF verbeeldt het dubbele poortje tot de groote of St. Stephanskerk op de Markt te Nijmegen.

BRINKGREVE.

1.

1.

2.

2.

4.

3.

3.

4.